

Vestmannen

Nr. 2

Bergen, 20. februar 1996

12. årgang

Storsamling i Bergen

Målungsdomen og Aasen-sambandet med skilsetjande tilskiping

Me hadde aldri tenkt oss at at me skulde få uppleva ei slik målsamling! sa mange på den storfelte Aasen-konferansen på "Det akademiske kvarter" i Bergen 26. - 28. januar 1996. Ikkje berre vellukka frå fyrst til sist, men med ein framgangsvilje og ein so forsonleg tone, utan personlege hogg, at få hev upplevt maken etter krigen. Her stod dei fram, frå nord og sud, frå aust og vest, i samling på Aasens grunnlag, med djerv von for målsaki. Eit under! sa sume. Det var eit knusande oppgjer med samnorskstrev med mange hogg mot Språkrådet.

Målungsdomen skal ha vært for det kjempestore fyrebuingssarbeidet. Men det må leggjast til at Aasen-sambandet og vestmennene hadde hjelpt godt til, i alle høve med mobilisering av folk. Nærare 200 var påmeldte, men det vart talt framimot 250 frammøtte ved ei hovudinnleiding andre dagen. Ein god slump hadde høve å vera til stades berre på noko eller litt av tilskipingi, og me trur talet på dei som var innum, ligg millom 250 og 300. Utruleg mange heldt ut til siste minutt sundag.

Uppglöding

Uppglöding og fagnadsbrus dirra i salen frå første stund, då leidaren i Norsk Målungsdom, Trond Sæbø, og formannen i Ivar Aasen-sambandet, Hans Olav Brendberg, helsa vel møtt og fortalte litt um fyre arbeidet med samlingi. Theo Koritzinsky som formelt opna konferansen, slo tonen då han minte um Kong Haakons vidkjende ord um det rettkomne i målsaki sidan "det sprog vi taler og skriver er jo dansk". Aasens arbeid var lekk i ei nasjonal mobilisering, sa Koritzinsky. Kjell Venås hadde two innleidningar, eit yversyn yver Aasens liv og verk, og um normalisering i Aasens ånd. Det er ikkje lett å velja skriftmålnormer, sukka Venås, nok med Språkrådet i tanke. Aasen bygde samnemnaren for målføri; han var ingen dialekt-fantast. På spørsmål frå K. E. Steffens sa Venås og

Koritzinsky at Aasen var demokrat og stod for det folkelege so langt som det i hans tid let seg gjera. I ein merknad sa sunnmøringen Bjørn Ivar Ringdal at sunnmørsmålet hev kløyvd hokynsbøygjing og ulikt tone-lag i sterke og linne hokynsord, og i-målet er difor ikkje noko brot med sunnmørsmålet. Sunnmøringen Ivar Aasen valde i-mål.

Magne Myhren tala livfullt um landsmålet i bruk. Etter Aasen auka purismen, og i synet på ordtilfang og setningsbygnad var alle puristar. Myhren tykte Aasen var litt for streng imot Steinar Schjøtt, som la grunnlaget for midlandsmalet. Schjøtt vart meir puristisk med åri, og "Heimkringla"-umstjingi er ein lysande varde i norsk skriftliv - frårekna siste Samlags-utgåva!

Tornande handklapp til Breivega

Til Ola Breivega knytte det seg stor forvitne, og innslaget var eit høgdepunkt mellom mange høgdepunkt. Han ynskte valfridom i stort, men ikkje i smått: finna-finne, og a-mål og i-mål. I ord med vingling millom einfelt og twifelt konsonant (løn-lønn) bør einfelt konsonant råda, for han gjev høve til ulik uttale. Regelfast bruk av dubbekonsonant er utenkjelleg - då trengst dubbekonsonant i den og men! Skrivemåte upp er betre enn opp, for ordet i slik stode fyre doppel konsonant alltid med seg trong o-uttale - som topp, hopp osb. Valfridom bør alltid vera jamsatt. Breivega ynskte eit meir einskapleg skulemål. Men han åvara mot krap, for i språkrådet kann utfallet verta forbod mot tradisjonelle nynorskformer.

Ingi rettskriving er perfekt, sa Breivega, men rettskrivingsbrigdi burde ha stogga i 1917! Breivega vart fleire gonger avbroten av tornande handklapp.

*

Aasen-konferansen vart ein stor-suksess som vil setja merke. Meir frå konferansen s. 2.

I dette bladet

Storsamling i Bergen	1
Ordtøkjet	1
Ymist frå Aasen-konferansen	2
Noreg og Noregs Mållag	2
Noreg etter ein gong	3
Vestmannalaget	3
Gåvor til Vestmannen	3
Sagt	4
Lars Bjarne Marøy: Den reaksjonære språkplanleggjungi	4
Jostein Krokvik: Forfattar og mål	4
Ludv. Jerdal: 104-åring burte	5
Telefonen: Livslina	5
Ludv. Jerdal: Alværgruppa	5
Ludv. Jerdal: Draumkvædet	6
Johan Krogsæter: Noreg	6
Språkrådsleik	7
Knut Kaldhol: Løynde bod	7
Ivar Aasen: Budstikken og Oplysninger om Sproget	8
Varsam tysk målumbot	9
Jostein Krokvik: Gjerdåker med Burns-umsetjing	10
Arne Horge: Revskvelpen	11
Edv. Ruud: Ivar Aasen	11
Tuftekallen: Ei gamal leid av Sveinung Ones	12
Lars Bjarne Marøy: Samnorskreaksjon og dialektdogmatikk	13
Johannes Gjerdåker 60 år	13
Ludv. Jerdal: 90 år	14
Nytt høgnorsk målungdomslag	14
Aasen-utstilling	14
Nynorskrap i Telemark	14
Arne Horge: Skogindustrien og estlendingane	14
Garm d.y.: Um å orsaka seg	15
Høgnorsk	16
Vestmanna-marknad	16
Sluttordet	16

Ordtøkjet

Ein kjem ikkje på fjellet med ein flat veg.

Etter Ivar Aasen

Karin Moe og Johannes Heggland på Aasen-konferansen

Karin Moe hadde eit kvikt kåseri siste dagen, sundagen, på den suksessfulle Aasen-konferansen i Bergen 26. - 28. januar. Ho heldt seg til lyrikk og las utvalde dikt, med mange skjemtefulle innslag millom dikti. Ho enda upp med lyrikk av kvinner.

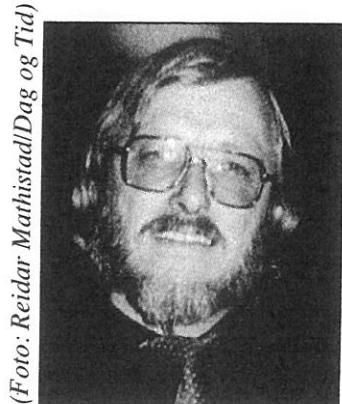
Johannes Heggland heldt seg mest til eigne røyslør med diktingi si. Frå og med bokverket "Brødet frå havet" hev han vunne nye store lesargupper, men mange låner gjerne bøkene på bibliotek, og det store salet vert det ikkje. Han hev røynt at Aasens norske ordbok framleis lyser yver alle andre norske ordbøker. Me hev for lenge lege under for hellevikianismen, sa han. Han rosa målungdomen og ynskte fleire personlege målfolk. Eit mål som alltid er i støypeskeii, vinn aldri nye brukarar, sa Johannes Heggland.

Helsingar til Aasen-konferansen

Jens Kåre Engeset kom med gode ord frå Aasentunet i Ørsta og baud folk inn til nynorske festspel i Ørsta/Volda i september 1996. Festspeli i år fell inn i høgtidningi av Aasenåret. Frå Kringkastingsringen helsa Randi Alsnes, som òg la inn eit ord for skipnaden "Ivar Aasen-året", og Jacob Apalset gjorde stor lukka med helsingi si frå nynorskkommunane og reint serskilt frå Gloppe.

Innleggi på Aasen-konferansen på prent

Det som er med i Vestmannen frå Aasenkonferansen i Bergen er langt ifrå fulldekjkande. Men Trond Sæbø i Norsk Målungdom fortel at alt frå denne storstemna skal prenatst, truleg i "Mål og Makt". Dag Hagen Berg segjer at Skuleboknemndi åt Studentmållaget i Oslo hev løyvt pengar til prenting.

(Foto: Reidar Mathistad/Dag og Tid)

Ola Breivega fekk sterkt handklapp -

Litt frå målsamling i Bergen

Fyredraget til Sigurd Aa. Aarnes um Grundtvig og Noreg hadde mange gledd seg til. Grundtvig er grunnleggjaren av folkehøgskulen, og um folk i Danmark hev sett ulikt på norsk målreising, er det i dansk folkehøgskule alltid vore skyn for målreisingstankane. Grundtvig er den største åndshovdingen i Danmark i nyare tid, ruvande på so mange felt.

Umgrepet nasjonalisme fekk ein romsleg plass. John Hutchinson frå Australia, verdkjend granskjar, sa m.a. at nasjonalisme femner vidare enn til målet, men målet er endå det sentrale. Kulturasjonalisme byggjer mest på kjærleik og kjenslor, det er oftast ei grasrotørsla som søker opplysing og mangfelde. Kulturasjonalismen er meir framstegsfremjande enn atterskodande, men ynskjer framsteg på eigne vilkår. Jostein Nærøvik frå Volda skildra sers levande norsk nasjonalisme i sogeutsyn, frå bondepopulismen som han kalla kommunalisme i det gamle bondesamnøyetet fram til siste krigen. Rørsla er antiautoritær og demokratisk, byggjer nedanfrå og uppetter, strevar frametter, men med rot i soga. Nærøvik orienterte òg um Aasenserteret i Ørsta/Volda, kløyvt i Aasen-instituttet ved Høgskulen og Aasentunet med hus, museum og formidlingstiltak i Hovdebygda.

Lars S. Vikør, med i Språkleg samling, ordla seg måtehaldande og nemnde at etter 1972 hev det kome ny valfridom i tradisjonell leid [sers lite, J.Kr.]. Han sanna at vedtak i Språkrådet heretter som tidlegare nok kjem til å retta seg etter makttilhøvi i Rådet.

Sylfest Lomheim ynskte uttalenorering. Ingar Arnøy leidde eit seminar og var kjapp og pågående som alltid, han og andre reiseskrivarar hev vitja skuleklassor og tala for nynorsk i ein ti-årsbolk, kring 75 000 elevar hev dei nått fram til.

Olav Randen, leidar i Noregs Mållag sa til slutt at Aasen-året gjev målrørsla ein makelaus sjanse, 1996 kann verta eit merkeår som 1885 og 1930. På spørsmål frå Ludv. Jerdal sa Randen at han ikkje heldt

rettsskrivingsåri 1938 og 1959 for framgangsår. Noregs Mållag hev anka til Kulturdepartementet um landsnamnet på nynorsk, sa Randen.

Inger Indrebø Eidissen hylla målungdomen, drivkrafti bak samlingi. Ho minnte um Gustav Indrebø som aldri kundetru at ungdomen i lengdi slo seg til tols med halvgjort verk. Den uredde viljen er pantet på siger.

Eit sterkt innslag gjennom heile konferansen var den ljomande allsongen, Aasen-songar frå ende til annan.

Noreg og Noregs Mållag

Olav Randen, leidar i Noregs Mållag, upplyste på den store Aasen-konferansen i Bergen at Noregs Mållag hev anka spørsmålet um landsnamnet i nynorsk inn til Kulturdepartementet. Det same hev vorte upplyst frå skrivarstova. Departementet vert uppmoda um å vraka det merkelege vedtaket og den endå merkelegare framgangsmåten til nynorskgreini i Språkrådet, som einsideleg vil ha *Norge* til tillati form. Prinsipalt bør landsnamnet vera som det hev vore. Subsidiært må nynorsknamnet få sideformspllass i bokmål dersom bokmålnamnet vert sideform i nynorsk.

Det målpolitiske utspelet i Språkrådet hev vekt motstand i stadnamnenesta, som steller med offisiell form for stadnamni. Ola Stemshaug, stadnamnkonsulent, slær fast at etter *Lov om stadnamn* av 1990 skal saki til namnekonsulentinstitusjonen. Han segjer òg i innlegg i Dag og Tid at landsnamnet eller statsnamnet sjølv sagt er eit målpolitisk spørsmål. Og då spør me: kven avgjer viktige politiske spørsmål her i landet?

Bladpengane 1996

Hev du hugsa bladpengane for Vestmannen? Mange leesarar hev gjort det, men ikkje slett alle. No hastar det. Aasen-rørsla treng bladet, og bladet treng bladpengane! Vanleg årspris kr 150,-. Studentpris/gåvepris kr 100,-.

Vestmannen, 6143 Fiskåbygd. Postgiro 0802 4 25 63 92

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Bladstyrar:
Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapsførar:
Helge Liland
Midgileen 16
5067 Store Milde

Prenta hjå:
Nytrykk
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07

VESTMANNALAGET

Møti er på Bryggens Musem, møtetid kl. 19.-.
Det handskrivne bladet *Tuftekallen* og matykt
på alle møte. Fritt tilgjenge.

*

Torsdag 15. februar: Professor Jarle Bondevik
talar um Ivar Aasen.

Torsdag 14. mars: Årsmøte med årsmøtesaker.
Eigil Lehmann talar um «Norrøna - mitt målsyn»

Torsdag 18. april: Melding um talar og emne
seinare. Truleg talar skulestyar h.v. Ingjald
Bolstad.

I mai er det uråd å få rom på Bryggjemuséet,
og stjorni kjem attende til ei tenkjeleg utferd
e.l.

Årspengane i Vestmannalaget er framleis
berre kr 100,-. Vestmannalaget er utgjevar for
bladet Vestmannen, og stjorni bed alle lagsfolk
tinga bladet.

Noreg etter ein gong

6 nynorske rådslemer i Norsk språkråd heldt på *Noreg* til eineformi nynorsk. 13 røysta
for *Norge* til tillati sideform - klamreform. Fleirtalet i det same Språkrådet som ikkje vil
jamstella tradisjonelle nynorskformer av di villskrivingar frå 1959 og 1938 hev fenge
“tradisjon”, bryt gladeleg ein mykje eldre nynorsktradisjon for landsnamnet!
Rådsfleirtalet hev soleis innleidt Aasen-året på ei vis som held uppe kjende tradisjonar i
Norsk språkråd!

Me meiner spursmålet um landsnamnet ikkje er ei sak for Språkrådet. Kvar finst hei-
melen? Språkrådet fastset ikkje stadnamn. Og landsnamnet er anna og meir enn eit vanleg
stadnamn. I alle høve er språkrådsvedtak berre rådgjevande, og spursmålet må i alle til-
felle inn for Kulturdepartementet. Statsråd Åse Kleveland hev framleis høve til å segja
nei. Men skal det gjerast brigde i landsnamnet for det eine offisielle målet, bør Stortinget
koma inn.

. Aasen tok namnet *Norig* i bruk tidleg på 1850-talet; namnet er soleis like gammalt som
skriftmålet. Det hev vore einerådande nasjonal dikting på vårt mål - *Gamle Norig nørdst
i grendom* (Aasen), *Gud signe Norigs land* (Garborg), *Gud signe vart dyre fedraland*
(Blix), *For stødt der nordmenn lyt vera med, når Norigs merke skal hoggast ned* (Sivle)
osb. Avslørande er det at i ei tid då Noreg-namnet er i framgang i styringsverk og
offentleg bruk, so kjem dette knivstikket i ryggen. Språkrådsfleirtalet nyttar same fram-
gangsmåten som hev vore nytt til å riva sundt og bokmåliserar skriftmålet vårt i nærmere 60
år: dei godkjener ei sideform frå bokmål som dei ved neste krossveg jamsteller, og i
tridje umgang vert bokmålsordet hovudform, medan det upphavleg norske ordet vert
utstøtt or lærebökene og brennemerkt med det falske namnet *arkaisk*. På denne måten
hev samnorsk-kjólféane ribba målet for ord etter ord og form etter form. Og nøgde er dei
ikkje; enno finst sumt å rasera. Ikke rart at fråfallet frå nynorsken er stort.

Samnorskpolitikken hev gjort ende på seg for lenge sidan, men dei samnorske
sverdsvingarane på nynorsk-sida sit fyrebels fastspikra i stolane sine der dei driv sitt uverk.
Vedtaket no viser at styrketilhøvet i Språkrådet er som det hev vore.

Me hev grunn til å tru at mange målfolk ikkje hadde vorte so utegga um bokmålet
samstundes godkjende Noreg til sideform. Same um dette hadde fenge mest symbolsk
verknad. Denne kjensgjerningi bør Kulturdepartement, stortingspolitikarar og mål-
samskipnader taka med i reknestykket. Saki er ikkje slutt; ho må løysast i organ med po-
litisk mynde og andsvar. Ordskiftet no ei tid um Noreg/Norge hev styrkt Noreg-namnet,
og same kor det politiske utfallet so vert, må tapet i Språkrådet kalla til vakthald. Aasen-
konferansen i Bergen stadfester klårt at i målrørsla er det signalskifte. Um fire år er det
nytt Språkrådsordskifte. Kor lenge skal samnorskfolk sitja i nynorskgreini? Det er like
urimeleg at dei representerar nynorsken som at riksmaalsfolk gjorde det! Best var det, mei-
ner me, at Språkrådet vart umskipa, eller i minsto målblandingspunktet i lovi um Språkrå-
det vart avskipa.

J.Kr.

Språkrådslemene som heldt på Noreg:

I Norsk språkråd sa 13 av 19 nynorsklemer nei
til å jamstella *Norge*. Sidan vilde 13 ha *Norge*
til sideform (klamreform). 6 heldt på
eineformi *Noreg*. Dei 6 er:

*Jarle Bondevik, Jan E. Byberg,
Kåre Lilleholt, Åshild Nordstrand,
Fridtjov Sørbø, Kjell Venås.*

Siste ordet er usagt. Det er noko som heiter
Pyrrhossigar.

Gåvor til Vestmannen

Magne Myhren, Oslo, 250. Leidulv Hund-
vin, Fyllingsdalen, 50. Martin Votlo,
Haus, 50. Sveinung Helgheim, Førde, 150.
Asbjørn Roaldset, Oslo, 50. Toralv Hu-
stad, Nesttun, 100. Johannes Gjerdåker,
Voss, 200. Anne Gullestad, Bergen, 200.
Johan A. Schulze, Oslo, 100. Arne
Amundgård, Bøverbru, 10. Lars Slettebø,
Stord, 150. Gunnar Gilberg, Minde, 200.
Olav Aarflot, Volda, 50. Rasmus Førsvoll,
Rennesøy, 150. Svein Erik Helvik, Kristi-
ansand, 100. Gudrun Dahle, Ølve, 50.
Bjarne Rabben, Moldustranda, 50.
Norvald Underlid, Eikefjord, 50. Eli
Freim, Etne, 50.

Motteke i alt kr 2060,-

Hjarteleg takk frå Vestmannen

Sagt:**Språkrådssprel**

I den tid då nynorsken fekk vera i fred for språkpolitiske innspel [i dette tilfelle frå Norsk språkråd] og endå noko lenger, var det vanleg hevd å leita etter nye ord for nye ovringer. No hev dette gjenge noko or moten. Er det ikkje på tide at språkstridskrefte og skriftmålsutdaningi fær råda seg sjølv? Det norske ålmennspråket ser ut til å ha langt mindre engelske låneord enn ålmennspråket i svensk og dansk. Men i svensk og dansk ser fagspråket ut til å vera langt meir puristisk enn i Noreg. Dette er eit indisium på at språkforskarar og andre i Språkrådet heller burde arbeida med å skapa norske ord for engelske innlånsord i fagmål, og slutta å endra skrivemåten på engelske låneord som ålmennspråket kan skje vil klara å visa frå seg med god hjelp av dei nynorske og andre leidande språkstridskrefter, og ikkje minst av skrivande bladmenn og forfattarar.

Lars Bjarne Marøy, formann i Vestlandske Mållag, i Gula Tidend.

Noreg/Norge

Som namnekonsulent ønskjer eg ikkje å ha noko offisielt standpunkt før saka er handsama av namnekonsulentinstitusjonen. Dit skal nemleg saka, i samsvar med *Lov om stadnamn* av 1990.

Ola Stemshaug i Dag og Tid

Kristofer Uppdal

Er Uppdal "vansklig"? Nei. Men krevende, ja. Detta æ'kke historier du har hørt før, bilder og klisjeer som du har vent deg til. Du må høre etter og konsentrere deg. Bl. a. har han et praktfullt intellektuelt proletarspråk, langt fra det stive, støvete, steindauke riksmålet på teaterskolen, med skattkiste-ord som gråbergssmil, blåsingull, stjernekløkkur, sauros-skratt -

Vi ha'kke lest Uppdal godt nok, kamerater!

Tron Øgrim i melding av Bloddrope-trall på Det Norske Teatret, i Klassekampen

Gamle Noreg

Så lenge det finst språkundertrykking, er det alltid eitkvart gale med nynorsken. Det kjennest alltid litt flautt og dumt å brukha ord, vendingar og former som "det store VI" ikkje nyttar. Derfor lyt ein spørja seg: Kva blir no det neste?

Olaf Almenningen i innlegg for Noreg i Dag og Tid.

Den reaksjonære språkplanleggjungi

Formannen i Vestlandske Mållag hengjer bjølla på katten

Med utgangspunkt i ei samtale Dag og Tid nyleg hadde med med ein aldrande Trygve Bull som i dette høvet nærmast gjer seg til ein slags samnorskemann, hev Lars Bjarne Marøy, formann i Vestlandske Mållag, eit innlegg i Gula Tidend 3. januar, stort uppslege. Marøy nemner ting med rett namn: sjølve arbeidsgrunnlaget for samnorskpolitikken er den sernorske, offentlege reaksjonære språkplanleggjungi. Norskfolk som Bull fosvarar språkplanleggjing utan terror og tvang, men språkplanleggjungi er nett eit døme på språkleg terror og tvang for å pressa fram ein viss språkbruk, skriv Marøy. Elles fekk Bull for ikkje lenge sidan eit stort uppslag i Riksmaalsförbundet sitt blad, Ordet, der Bull seger at var det ikkje for partipolitikk på andre plan, kunde han etter krigen gjerne ha vore riksmaalsmann.

Det danske kulturspråket stod for sterkt i Noreg til at det kunde ovra seg noko røynleg blandingsspråk millom landsmålet og dansk, skriv Lars Bjarne Marøy millom anna. Like fullt vart det skapt ein språkplanleggjingspolitikk:

Målplanleggjungi og samnorskideologien hev vore til meins for nynorsken på fleire måtar. Rettskrivingi med upplegg til målbrigde i 1917 var skilsetjande for målrørsla. Denne rettskrivingi og fyrearbeidet til henne slo fast at sosiolingvistiske variablar skulde spela ei avgjerande rolla i normeringi av målformene. Det heitte seg at rettskrivingi skulde "aapne veien for en ny utvikling fram imot national samling paa grundlag av folkets virkelige talesprog".

Men korleis skal ein greida å regulera seg fram til eit mål som er sams millom sunnmørsk og austfoldmål, oslo-mål og bergensk, vestfoldmål og heidmarksdiaklett og so burtetter?

Marøy peikar på at dette er eit brot med Aasens etymologiske syn. Høgnorsken og vestlendingane var stødt fremste skyteskiva serleg på 1950-talet. Norsk-dansk taalemålsideal og skriftbilete stod sterkt og var kjent millom folk, motsett det nynorske alternativet. Dei sernorske formene som stod att etter 1938, skulde ut ved brigdet i 1959. Mot nynorsken hadde samnorsktihengjarane lettare spel:

Då skulde det heita først, vørndnad med meir, ein skulde helst nytt e-infinitiv. Ein skulde helst stryka burt palataliserande former [gj, kje - tenkja, byggja]. Det førde til eit rettskrivingskaos av dimensjonar. Eit ord som rekkjefylgia på høgnorsk kann i dag skrivast på umlag ti ulike måtar. Dette viraret vart spreidd gjennom offentlege tvangs- og terrorordlistor.

...

Dei som i dag reiser upp visjonen um nynorsk til einaste riksmål med varierande styrke hev gjenomskoda holskapen i samnorskideologien og den haltande nasjonsbyggjungi i ein ung nasjon som Noreg. Dei hev gjenomskoda den djupt reaksjonære språkplanleggjingspolitikken. Ein politikk som er uverdig for eit land som vil kalla seg kulturnasjon.

Forfattar og mål

I Dagbladet for 16. januar i år hadde Fredrik Wandrup eit intervju med Einar Økland. Du skal vera varsam med å polemisera på bakgrunn av intervju; det attgjevne treng ikkje vera heilt i samsvar med det den intervjuva meinte. Når eg hefter meg med ei ordlegging i intervjuet, er det soleis godt tenkjeleg at det ikkje råkar Økland.

"For oss som forfattere, er det uinteressant å være misjonærer for en særegen språkform", heiter det. Godt, på ein måte er dette greidt nok. Men det gjeld ikkje alle forfattarar og alle tider. Held me oss einast til den norske soga, var mange forfattarar i siste halvpart av 1800-talet ippetekne nett med språkformi - norsk eller dansk. Og for Bjørnson vart det no svært "interessant"; han vilde sistpå ha same språk som sønderjyden. For

Garborg var heller ikkje målformi "uinteressant"; han vart talsmann for Midlandsmålet, um han nok gav den skarpe filologen Rasmus Flo hovudæra for den finare utforming av målreglane. Målet uinteressant for forfattarar? Å nei, tenk berre på nyare og meir høgropande forfattarmisjonærar for ei "særegen språkform" - André Bjerke, Agnar Mykle og Arnulf Øverland! Med tanke på Øverland skreiv Aksel Sandemose ein gong at nett blandingi av dikting og språkpolitikk synest verta ei serleg eksplosiv blanding!

Elles tykkjer eg ikkje det er det slag underleg at i det minste nokre forfattarar finn målet serskilt interessant. Sidan skriftmålet er hovedelementet i det ein forfattar steller med.

Jostein Krokvik

104-åring burte

Halvard Foss hev lagt årane inn

Tidlegare overingeniør i Patentstyret, Halvard Foss, Oslo, er død. Han døydde 7. januar. Og den 31. januar hadde han fylt 104 år.

Eit rikt og innhaldsnytt liv er til ende. Familien hans kom ifrå Eiker og Kongsvinger, men Halvard Foss hadde oppvekstår sine i Sokndal, på Hauge i Dalane der far hans var skulestyrar. Dei flytte til Oslo då faren nådde aldersgrensa, like fyrr Halvard vart konfirmant. Halvard var bror til salmediktaren Ragnhild Foss, og han var far til sokneprest Stein Eirik Foss i Johanneskyrkja i Bergen, og morbror til sokneprest Egil Lehmann.

I Oslo gjekk Halvard Foss på Ragna Nielsens Skole, han kom med i norskkdomsrørla i hovudstaden, han var med i Bondeungdomslaget, og han gjekk på dei gudstenestor som Peter Hognestad, den seinare Bjørgvinbispen, heldt i Johanneskyrkja (kyrkja der Christopher Bruun var prest). Han var med i Studentersangforeningen, og han hadde sterke litterære

interesser. Millom anna hadde han ei stor samling av norrøne bokverk.

Etter utdanning vart han tilsett i Patentvesenet og industrien, og i lang tid var han overingeniør i Patentstyret. Han gjorde tenest der til langt yver pensjonsalderen. Han hadde vakse upp i ei tid då t.d. sykkelvar ukjend. Og i Patentvesenet fekk han automobilar og landbruksreidskap å arbeida med. Han levde i ei stor umskapingstid, og han vart fyregangsmann på sitt spesialfelt.

Halvard Foss var ein venesæl og hyggjeleg mann. Han fekk ha si gode helsa i sin høge alder, og han heldt fast på sin ungdoms hugmål. No hadde han i mange år vore lagsmann i Noregs eldste mållag, Vestmannalaget i Bergen. Det laget hev no mist sin aller eldste lagsmann. Hans siste ferd gjekk frå Ullern kyrkja i Oslo mandag 15. januar. Det var sonen Stein Eirik Foss som heldt minnetalen, og millom dei frammøtte var òg sokneprest Egil Lehmann.

Ludv. Jerald

Alværgruppa starta motstandsrørla

Gestapo svara med tortur og dødsdomar

Av Ludv. Jerald

Den sokalla Alværgruppa eller Alværsaki var den fyrste freistnaden på å yta motstand mot dei tyske innbrytarane 9. april 1940. Gruppa hadde sitt upphav på Io og andre tilgrensande stader i Nordhordland. Og andre miljø kom snart med. Det starta med våpen- og ammunisjonslager på Io i dåverande Herdla herad, og planane var klåre nok: Det skulde skipast geriljagrupper som kunde setjast inn i den invasjonen fra vestmaktene som so mange rekna med vilde koma. Millom uppgåvone var å skaffa båtar som kunde nyttast til ferder yver Nordsjøen. Alværgruppa gjorde mest alt det som tyskarane hadde forbode oss å gjera, sa Strandenes.

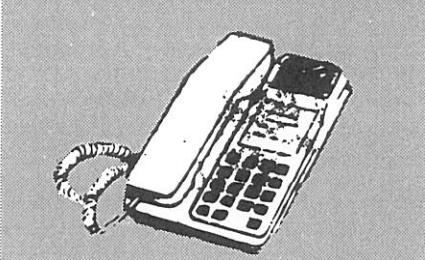
Og han la til at gruppa visste sers lite um tysk politi, um Gestapo som i Hitler-tidi var eit skrekkgjelde med vide fullmakter. Det var ei valdsmakt som dekte Die Wehrmacht alle stader der soldatane gjekk fram. Gestapo var eit politi som hadde lang trening i terror og vald. Fysisk tortur var i bruk til utrulege grensor. I april 1941 vart Alværgruppa upprulla, og sumaren 1941 var alle i gruppa i fangelegeret på Ulven i Os. Dei fleste av dei hamna på Grini. Der greidde two mann å røma, og å koma seg til England. Heile gruppa elles vart NN-fangar i Tyskland. Tyskarane trudde at Alværgruppa var hovudmennene i den norske motstandsrørla. Og domane vart strenge: 14 dødsdomar, og 20 lange straffedomar. I oktober 1942 vart dødsdomane fullbyrda. Dei dømde vart stilte upp i ei rad, og skotne med 3 minuttars millrom.

Land og i Polen der Gunnar Strandenes mødesamt sanka opplysningar um kva som hadde hendt.

Alværgruppa gjorde mest alt det som tyskarane hadde forbode oss å gjera, sa Strandenes. Og han la til at gruppa visste sers lite um tysk politi, um Gestapo som i Hitler-tidi var eit skrekkgjelde med vide fullmakter. Det var ei valdsmakt som dekte Die Wehrmacht alle stader der soldatane gjekk fram. Gestapo var eit politi som hadde lang trening i terror og vald. Fysisk tortur var i bruk til utrulege grensor.

I april 1941 vart Alværgruppa upprulla, og sumaren 1941 var alle i gruppa i fangelegeret på Ulven i Os. Dei fleste av dei hamna på Grini. Der greidde two mann å røma, og å koma seg til England. Heile gruppa elles vart NN-fangar i Tyskland. Tyskarane trudde at Alværgruppa var hovudmennene i den norske motstandsrørla. Og domane vart strenge: 14 dødsdomar, og 20 lange straffedomar. I oktober 1942 vart dødsdomane fullbyrda. Dei dømde vart stilte upp i ei rad, og skotne med 3 minuttars millrom.

44 mann i alt var det i gruppa, og av dei var det berre 12 mann att i 1945 då dei

Livslina

No må målfolk vakna, segjer ei kvinne; ho var på Aasen-konferansen. Her hevdar ein sammorsk-professor frå Bergen på TV i fullt ålvor at bokmålsnamnet på Noreg må inn i nynorsk. Då skal nynorsken vinna landet! Professoren veit um ein bokmålsbrukande akademikar som vil bruka nynorsk um han fær skriva Norge! Ein annan vel kanskje nynorsk um han fær skriva ikke. Ein tridje um han fær skriva jeg. Ein fjorde -. På denne måten hev offisiell nynorsk teke inn bokmålsord etter bokmålsord - og vorte driven attende frå ein tridjepart av landet til ein sjettepart! For samstundes som bokmål med professorhjelp et upp nynorsk innanifrå, skifter folk um til bokmål. Sjølv sagt! Berre bokmålet stend fast. Utfallset på denne "utviklingi", offentleg påvinga, er at bokmålet vert einaste riksmalet i landet. Noko av det verste er, segjer heimelksvinna vår, at ein slik profesor representerar nynorsk i Språkrådet! Det er ein farse. Og ei skam. Vaknar ikkje målfolk no, er det snart for seint, segjer ho. Ho legg til at etter Aasen-stemna i Bergen trur ho me held på å vakna. Ei offensiv målrørla må gå motsett veg og skifta ut bokmålsnedfall i kvar dagsmålet med nynorske ord og former! Det er luvs-lina.

kvite bussane berga dei norske fangane heim.

Fyredraget til forfattaren Gunnar Strandenes vekte mange spørsmål i ein samtale etterpå, og ein av dei som var med i samtalen, uplyste at han på Ulven hadde møtt mange frå Alværgruppa og at dei klårt gav ord for at det var dødsdom som venta deim.

Sveinung Ones hadde det handskrivne bladet, med ei lyrisk hylling til Fedje og Fedjefolket. Og ved opningi av møtet sa formannen Leidulf Hundvin minneord um 104-åringen Halvard Foss, eldste lagsmannen i Vestmannalaget, og um skulesjef Karl Bakke.

Draumkvædet gjev oss verdfull lærdom

Bondeungdomslaget Ervingen skipa ei stilfull festsamkoma på Gimle trettandaugen. Den store leikarringen i laget synte då fram det storfelde millommalderkvædet *Draumkvædet* um Olav Åsteson, i den uppsetjingi som Klara Semb gav det. Gode songarar og folkedansarar gjorde denne framsyningi til ei feststund.

Fyre framsyningi fekk festlyden ei innleiving i noko av det som er vår norske kulturelle bakgrunn. Meisterspelemannen Håkon Høgemo trylla på hardingfela fram slåttar etter gamle meistrar, Bygdatræn, St. Tomasklokke på Filefjell og andre, so klokkeireint at folk sat som trylte. Og so kom filosofiprof Arild Haaland med ei mangslungi utgreiding um Draumkvædet, eit av dei største diktverki frå vår millomalder. Han reiste spørsmålet: Kva var reformasjonen? Det var at eit regime braut saman, svara han. Noko nytt kom. I Bergen fekk me kyrkpne og kyrkjerivarane som Eske Bille og Vincents Lunge.

Når me reiser til Egypt, før me sjå bygverk som er reiste for two-tri tusund år sidan. Og i Europa møter me katedralar bygde for 1000 år sidan. Dei reiste katedralar i staden for industri. Soleis brukta dei arbeidskrafti. Katedralane fyller oss med andakt, av mykje som er mykje større enn oss sjølv. No hev det økonomiske aspektet teke yverhand. Mange sparar pengane sine, i staden for å gjera som katolikkane: Å reisa katedralar. Platon var den fyrste human-etikaren. Helveteslæra er ikkje ei serskilt kristi upplæring. I jappetidi for nokre år sidan hadde me mykje av helvite. Også då Vestlandsbanken og Bergen Bank gjekk under. Satanisten som brende Fan-toft stavkyrkja og Åsane kyrkja er òg med i det biletet, sa Haaland, og han tok ei samanlikning millom våre eigne fint prydde stavkyrkjer, t.d. den på Urnes, og so våre bedehus som ofte andar av fatigdom. Og konklusjonen hans var at lærdomen i Draumkvædet er god. Og etter at lærar Ivar Skjelvenhadde greidde ut um Klara Sembs komposisjon av Draumkvædeframsyningi, kom stadfestingi på Haalands ord um at Draumkvædeskalden hev mykje å læra oss, lenge etter at kvædet vart til.

Stykket skreiv Johan Krogsæter, Vatne, tidlegare leidar i Noregs Mållag, i ålesundsbladet "Nytt i uka" i 1994. Det er dagnært nok i 1996:

Noreg

Av Johan Krogsæter

For nokre år sidan skreiv eg ein artikkel i Aftenposten om dette emnet. Eg gjorde det etter oppmading og til svar på eit utfall mot landsnamnet frå ein riksmålsmann.

No - hausten 1994 - kjem det åtak frå ein annan kant, frå ein som sjølv skriv og talar nynorsk av godt merke.

Jan Erik Vold fortel i den nyleg utkomne boka "Under Hauges ord" at når det kom brevfrå diktaren i Ulvik, stod det på baksida. "Sendar Olav H. Hauge, 5730 Ulvik, Noreg". Sjølvsgatt trong han ikkje skrive landsnamnet på brev han sende til hovudstaden, men han tykte gjerne at det trongst - som påminning.

Han vestlendingen som reiste spørsmålet om å jamstelle Norge med Noreg i Norsk språkråd, må ha eit anna slag ryggmergskjensle, vanskeleg å skjøne for oss som har ført ein langdryg strid for jamsstellung av Noreg med Norge. No når jamsstellunga er røyndom på frimerke og pengar og Noreg vert brukt jamvel i NRK, Møre og Romsdal; no når det endeleg synest vere livsvon for det gamle, norske landsnamnet, då kjem det ein som sjølv vil ha norsk mål, kanskje fordi han har eit par ulydige sunnmøringar i tenesta si?

Mange nordmenn er oppglødde for islendingane og deira nasjonale målstrev. I islandsk har dei forma Noregur. Er det vanskeleg for nokre av landsmennene våre å stå "åleine" saman med islendingane om sams norrøne målmerke?

"Gamle Norig" skreiv Ivar Aasen om. Olav Duun nyttar òg denne forma, sameleis Olav Aukrust. Dei som ynskjer å vite meir om Noreg/Norig, må gå til Jakob

Naadland ("Noreg er namnet" 1954) og til Marius Hægstad.

Naadland skriv (s. 24): "No veit eg væl, at berre ein klunkar på formi Noreg, so verkar det på sume menneske her i landet som ein raud klut. Dei vert olme og kann ikkje tenkja rolegt lenger eller taka mot grunnar."

Dette høver godt med mine eigne røynsler. Då eg fyrst på 50-talet hjelpte til med å få ut dei fyrste frimerka med Noreg på (Garborg), møtte eg desse mørke understraumane i folkedjupet, både på bokmåls- og nynorsksida.

Mitt medvit om skilnaden på Noreg og Norge skriv seg frå 30-åra, då eg las Noregssoga på skulen. Eg kunne liggja om sundagane og lese i denne gilde boka, og eg las "Snorre-utgåva frå 1900 jamsides. Der stod det Norig i sjølve teksten, men bak i boka var det eit kart med slik tekst: "KART over DET GAMLE NORGE (Norvegr eller Noregr) til Snorre Sturlasøns Kongesagaer."

Forma Noreg gleid inn i meg som noko sjølvsgatt og fylgjerett, endå eg aldri hadde hørt ho i tale - då. Det kom seinare. Eg kom inn i Noregs Ungdomslag og Noregs Mållag og tykte at namneformene høvde til idéinnhaldet.

No er det 90 år sidan unionsoppløysinga i 1905. Då skreiv Anders Hovden desse orda om Georg Stang: "Han gav oss mod, han gav oss makt / å gjera Noreg fritt. / Stå du um Noregs fridom vakt, / det er no yrket ditt. Anders Hovden var god ven av Per Sivle, som er velkjend for desse orda i "Svolder": "For stødt der nordmenn lyt vera med / når Noregs merke skal hoggast ned."

På gravsteinen til Hulda Garborg i Knudaheio stend denne innskrifta: "Gjev meg eit rom i ditt fang, / Noreg mi mor, som eg elskar."

Det let seg ikkje gjere å undertrykkje lenger dei positive kjenslene landsnamnet Noreg vekkjer, og det er vanskeleg å skjøne at nokon på norskdomssida no vil setje bægje for bruk av Noreg i skrift og tale.

Dei motviljuge lyt trøyste seg med at det er lovleg å skrive norgesglas og norgessalpeter.

Språkrådsleik

Ei melding av dei meir komiske frå siste årsmøte i Norsk språkråd fortel at rettskrivarane brukar tid på dryfta umstendelege om *Fanden* skal skrivast med stor eller liten F. Nynorskgreini vil ha liten f, men bokmålsgreini stor F.

Dette hører til det detaljpirket frå Språkrådet som folk truleg gjev katten i og berre blæs av. Etter vanleg folkevit bør *Fanden* og ord av same slaget skrivast med stor F um ordet er å tyda for sernamn, og det er det vanlegaste; i anna fall bør f-en vera liten. Nokon annan regel trengst ikkje! Me hev merka oss at Johannes Gjerdåker hev skrive *Fanden* med stor F i Burns-umsetjingi si som nett kom. Det gjer han rett i!

Elles nyttar Språkrådet tidi til ei sereigi form for *norvagisering*, med di fleire sneis engelskord som er meir og mindre innkomne i norsk no skal ha jamstelt norvagisera skrivemåte - *gaid, keitering, skvåsj* og dilikt. Her er me samde med formannen i Riksmålsforbundet som i avisinnlegg segjer at nokre fåe av skrivemåtane er forsvarlege, sidan dei stadfester skriftvanar som folk alt hev valt utan språkrådshjelp. Men det meste er nye påfunn som hev kalla på seg flir, spit og motstand. Riksmålsformannen hev venteleg rett i at um slik mistydd norvagisering vinn fram, vil det auka innsiget av engelske ord i norsk. Måkreisingssynet hev sidan Aasen vore å finna gode norske avløysingsord. Det er hovudregelen. I alle høve er det bisneleg at Språkrådet skal gå i brodden for å føra inn engelske ord med serskild skrivemåte og tru at ordi vert norske!

Formannen i Riksmålsforbundet tvilar på um nyformene vinn fram. Me er med på tvilen. Han viser til riksmålsordlista som kom i ny utgåva i 1994, og trøystar riksmålsfolk med at der kjem ikkje slike raritetar inn. For oss er det verre. Etter alle åri med målblanding, utfloating og avnorskning hev me enno ikkje, sidan Gustav Indrebø, fenge ei høgnorsk ordlista med det mynstergode målet som me meiner trengst. Riksmålsfolk hev synt betre gangsyn og framsyn her.

Me finn eit godt ord til hjå riksmålsformannen. Endåtil Språkrådet må "beregne sitt publikum", skriv han. Det bør ikkje minst nynorskgreini taka til seg.

Jarl

Løynde bod

*Når eg stend ved elva
og ser stjernor leike
i småbylgjone,
høyrer ospeblada skjelv
og kjänner mildt ver um panna,
då stryk linne vindar
gjenom min hug
og talar løynde ting.*

*Då ser eg upp mot himmelen
og skodar jagande skyer
yver måneljos kvelv,
då bivrar angst og frygd
som allheimen og eg
eig saman
og ikkje veit kva er.*

*Stjernerapet ventar eg på:
Det veldige med ljósblenk
som knuser alt mitt auga
og gjev heilagt syn
yver all verda*

*og lærer meg kva eg
skal gjere i allheimen.*

*Guddomen talar
med mild røyyst
og er nær.
Eg høyrer hans mæle
i linne vindar
som talar løynde ting
ved elevebarden,
der livsens straum
sig tung og æveleg
med stjernor blinkande
i bylgjetoppene
yver myrke djupn.*

*Troll tuskar
i blad som skjelv,
leikar min hug burt
frå allheims løynde bod.*

Knut Kaldhol

Gåvetinging Vestmannen

Gjev du Vestmannen til ein ven, får mottakaren gava 10 gonger årleg. Vanleg årspolis er kr 150,-; studentpris og gåvetinging kr 100,-. Bladet er åleine i sitt slag i landet og mange tingarar fortel at dei les kvart nummer frå ende til annan. Vestmannen held på høgnorsken og gjer det sermerkt norske målet til hovudsak.

Send utklyppet, eller kopi av det, til Vestmannen, so gjer bladet resten.

Til **Vestmannen**

6143 Fiskåbygd

Gåvetinging til:

Namn og tilskrift på motakar:

.....
.....

Underskrivne betalar:
(Namn og tilskrift på gjevaren)

Ivar Aasen:

Budstikkens oplysninger om Sproget

Or Morgenbladet nr. 58, 1861

Dette innlegget av Ivar Aasen hev brodd mot sumt i ei melding av "Folkets Helse" i Budstikken nr. III same året. Meldingi var etter Johs. Belsheim skrivi av Peter Christen Asbjørnsen, eventyrskrivaren, (1812-1885), som styrde Bustikken saman med F.C. Schubeler. Aasen og Asbjørnsen hadde vensam umgang og godt samarbeid, og Asbjørnsen fekk målråd av Aasen. Men i sumt var dei usamde; Aasen vilde reisa det norske målet på heimleg grunn, Asbjørnsen vilde blanda dansken med norsk litt etter litt. Innlegget syner både synsmåtan til Aasen og evnone hans i bladordsskifte.

Det sidste Hefte af "Budstikken" indeholder adskillige Bemærkninger, som kunde trænge saare vel til nogen Belysning fra en anden Side, og som visstnok ogsaa vilde have fundet adskillig Modsigelse, hvis der havde været nogen riktig Skrivelyst hos de Folk, som kjende noget nøje til Tingene. Især gjelder dette om den lange Anmeldelse af Tidskriftet "Folkets Helse", hvormed dette Hefte slutter, og hvor Anmelderen har fundet Anledning til en stortalende Indledning om Folkeskikkene og til en ligesaa fyndig Slutning om Sproget. Stykket om Folkeskikkene maa jeg her for Kortheds Skyld forbogaa, uagtet al den Fristelse der kunde være til at se lidt nærmere paa adskillige af de fremsatte Ting. Det synes nu engang at være kommet i Mode, at al gammel Bondeskik uden Forskjel skal udskriges som dum og dyrisk og fordømmelig i alle Maader, og at det især skal gaa ud over de Folk, som have lidet at gjøre med og derfor have maatet lære sig den Kunst at hjælpe sig med lidet. Især er det mærkeligt, hvorledes Bergenhusingerne og Udthørnerne ere udsatte for Angreb, og hvor travlt man har med at udfinde et Aaretal for hvor langt de "ligge tilbage i Tiden"; man har forhen talt om hundrede og om to hundrede Aar eller noget sligt, men dette forslaa nok ikke for "Budstikken"; i forrige Aargang (Side 2) hed det, at deres Jordbrug var "ikke stort længere fremme, end det var for 6-700 Aar siden", og i den nu begyndt Aargang tales der paa et Sted om 800 Aar. (Næste Aar vil Tallet formodentlig naa op til Tusinde). Dette maa rigtignok være mærkelige Oplysninger for Folk, som ere kjendte i Bergens Stift og tillige have seet sig om i andre Dele af Landet; - men det var nu ikke derom jeg vilde tale. Jeg undrer mig bare over Bergenhusingers Taalmodighed, at de ikke svare for sig og give lige gode Ord igjen, som de visstnok kunde have god Anledning til.

Hvad jeg nærmest vilde omtale, er Anmelderens Ytringer om Sproget og især om Forsøget paa at skrive i Folkets eget Sprog. Hans Mening om, at de fremmede Ord maa bortvises, og en simpel Sætningsbygning iagttaages, er noget, som godt kan lade sig høre; imidlertid kunde vi ikke alle gaa ind paa den Tanke, at dette skulde være nok til at gjøre Sproget hjemligt og nationalt. Der er nogle af os, som have studeret paa denne Ting og ere derved komne til den Mening, at det er ikkje saameget de fremmede Ord som selve Sprogformen i det hele, som her kommer i Betragtning. Naar man endelig skulde indføre en Sprogform fra et andet Land, da kunde man ligesaa godt gaa til det nærmeste Land og tage den svenske Form i Stedet for den danske. Den vilde falde os naturlig, men den vilde dog ikke tilfredsstille os ganske. Sagen er den, at Folket selv har et nedarvet Sprog, og det tjenligste for Folket var naturligvis at bruge dette sit eget Sprog i en renset og forædlet Form saavel i Skrift som i Tale. Og dette er netop det, som har været tilsigtet ved dei hidtil gjorte foreløbige Forsøg paa at skrive i en selvstændig norsk Sprogform.

Det er mærkeligt, hvor mana har det travlt med at opfinde Navne paa disse Forsøg. Man har ei alene talt om at "arrangere", "construere" og "componere" et Sprog, men ogsaa om at "opfinde", at "gjøre", og nu sidst i "Budstikken" om at "skabe" et nyt Sprog. Det ser snart ud til, at Folk ville selv "skabe" et Sprog for at faa Navn paa et andet. Og til Slutning er dog altsammen forgiæves Møie, da Folk nok altid ville vide at gjøre Forskjel paa de to Ting: at gjøre en Ting og at tage en Ting i brug. Disse spottenavne er derfor ligesaa ubetimelige som Anmelderens paastand, at Sproget er "ingen enkelt Mands Produkt". Thi hvor findes vel nogen, som har indbildt sig, at Sproget skulde være en eneste Mands Værk? Kanske vi Andre ikke tro, at Sproget er Folkets Værk? Men netop fordi vi tro dette, tro vi ogsaa, at Sproget bør takes af selve Folket og gives Folket igjen i en ren og fuldkommen Form, saa at Forfatterne ikke skulde have Lov til at forfuske det ved sin egen Magelighed og Forfængelighed, og heller ikke til at liste det bort og legge et andet Sprog i Stedet og siden indbilde Folket, at det skulde være dets eget.

Anmelderen har ogsaa sat sig i Hovedet, at det ikke er bare eet, men flere forskjellige nye Sprog, som man har begyndt at skrive. Sagen er naturligvis den, at da flere Mænd efterhaanden begyndte med saadanne Forsøg, var der, som man let kan tenke sig, nogen Forskjellighed i deres Skrivemaade;

men det har ikke været Meningen, at en saadan Forskjel skulde altid vedblive. Ellers har nok saadan Forskjellighed vist sig i andre Sprog ogsaa, som man kan se af danske, svenske og tyske Bøger, som ere noget gamle, f. Ex. tre hundrede Aar. Og i det Sprog, som jeg her skriver, er der nok ogsaa forskjellige Skrivemaader den Dag i dag; man har endog stundom klaget over, at der var rent "en anarchisk Tilstand" i dette Sprog; men alligevel anser man dog Sproget for at være eet og ikke flere.

I Forbindelse hermed staar følgende Doktor-Dom i Budstikken: "At de nygjorte eller lagede Sprog med alle deres rødder i det gamle og i Folkesproget, ikke ere levedygtige, har man de soleklareste Beviser for i det, som er kommen for Dagen." Vi tilbagevise Paastanden om flere "nygjorte" Sprog og skulle forsvrigt ikke spilde mange Ord paa denne Ting; vi tro ikke stort paa, at her skulde findes nogen saadan Mester-Doktor, som strax i det samme Øieblik, da et Sprog viser sig paa Papiret skulde kunne afgjøre, om det er "levedygtigt" eller give "de soleklareste Beviser" for, at det ikke er det. [Asbjørnsen var medisinar. J. Kr.]

Derimod er der en følgende Paastand, som vi maa se lidt nærmere paa. Den lyder som følger: "Hos os have tre Mænd hver foretaget sig at skabe et nyt Sprog. De fleste eller flere af os skjørne mere eller mindre af disse Landsmaal, faa kunne læse dem, et Par skrive dem, men Ingen tale dem." Jeg troede, at jeg skulde kjende noget til denne Ting, da jeg selv er en af dem, som have forsøgt at skrive i Folkets Sprog. Disse Mænd ere ikke bare "tre", men mange flere; men jeg veed ikke noget om, at nogen af dem har "fortaget sig at at skabe et ny Sprog". Hvis dette varsl Tilfældet, maatte jo Ingen kunne forstaa dette nye Sprog; og de maa altsaa være nogle forfærdelig kloke Folk disse "flest eller flere af os", som kunne skjørne ikke barer eet, men endog flere saadanne "skabte" eller "nygjorte" Sprog, allerhelst naar man betænker, at kun "faa kunne læse dem". Og saa bliver der ogsaa kun "et Par" (altsaa to), som kunne skrive disse Sprog, uagtet det var tre, som skabte dem; den tredie maa altsaa have glemt sit Sprog, og den hele Historie bliver reent forvirret.

Og saa kommer endelig den storartede Slutning, at Ingen kan tale dette Landsmaal, og det Ord "Ingen" er sat med saa store og fede Bokstaver, at man kan se det fra den ene Væg til den anden. Det er netop dette "Ingen" med de store Bokstaver, som har egget

Til s. 9

mig op til at skrive dette Stykke; de øvrige drøje Paastande kunde maaske betragtes som ubetænksomt henkastede Ytringer, som let kunne undslippe enhver Forfatter, som skal skrive i en hast for at fylde et Ark Papir; men den sidste Paastand kan ikke være noget Hastværk; den naa være overvejet og bestemt til at gjøre Virkning. Kunde det oplyses, at intet Menneske kunde tale dette Maal, saa maatte man jo strax kunne slutte, at Maalet var unyttigt og umuligt. Man kunde maaske ogsaa slutte, at de Oplysninger om Landets Sprog, som hidtil ere samlede og udgivne, matte alle tilsammen være en eneste stor Løgn. Men nu er det tilstaaet, at der findes Folk, som kunne skrive dette Sprog, og altsaa maa vel disse kunne tale det Maal, som de skrive, saa fremt de ikke ere stumme eller maalløse folk. Det er ogsaa tilstaaet, at der er Folk, som kunne læse dette Maal; og vi vide jo ogsaa at "Dølen" i sin Tid blev meget læst; der var visstnok mange Gange flere Folk, som læste den, end som betalte den; og at "Dølen" omsider standsede, kom nok ikke af Mangel paa Læsere, men af Aarsager, som ikke komme Sproget ved. Og naar Folk i Tusindetal kunne læse et Sprog, saa maa vel ogsaa nogen kunne tale det paa en Maade, om ikke just i alle Dele saaledes, som det skrives; men dette forlanger man da heller ikke i andre Sprog. Bogsprogene have nemlig det Formal at fremvise Landets Maal i dets ædleste og fuldkomneste Form; de kunne saaledes ikke indlade sig paa at følge Dialekterne i alle deres Afgivelser og Forkortninger i Ordene. Skulde man tage det saa strengt med alle Bokstaver og Endelser, da kunde man maaske ogsaa sige, at ingen kan tale Dansk. Man kan høre meget vel-lærde Folk utdale Dansken langt anderledes end den skrives; man kan f. Ex. høre Ord som følgende: "Jei ha'nte noe a dæ, sa'en", i Stedet for "Jeg har ikke noget af det, sagde han"; man kan endog træffe til at høre "Klokka" for Klokken, "Gata" for Gaden osv. altsaa en ganske anden Bøningsform end den, som man skriver. Der kan saaledes ikke være noget i Veien for at tale det norske Landsmaal ligesaa godt som andre Maal; det vanskeligste kunde være ved festlige eller høytidelige Taler, som Folk ere lidet vante til; men dette kommer kun af Mangel paa Øvelse, og derom kan man simpelthen sige som Gutten i Eventyret: "kan jeg ikke, saa kan jeg lære".

Men forsaa vidt dette vedkommer den daglige Tale, kan det ellers være et nyttigt Vink for Folk, som kommer fra Landet til Byerne, og som her beflitte sig paa at tale et andet Maal end det, som de før have brugt, ligedan og af samme Grund som naar reisende Folk i Tydskland forsøge at tale Tydsk, altsaa af Høflighed og Føielighed

imod dem, som de færdes iblandt, for at disse skulle forstaa dem lettere og ikke have nogen Uleilighed af deres afvigende Maal. Føielighed er en meget vakker Ting, men den kan stundom anvendes til ens egen Skade, og derfor maa man stundom vogte sig for at drive den for vidt.

Til Slutning indeholder Anmeldelsen nogle Ord om et Brev fra J. Grimm, hvori disse Sprogforsøg omtales som noget utilraadeligt. Heldigvis har nu ogsaa jeg noget Kjendskab til Grimm, det vil sige: til hans Bøger, ikke til ham selv eller hans Breve. Og derfor kan jeg til Gjengjæld oplyse, at der er intet, som mere kan tilskynde og opmunstre til et Forsøg paa at hævde det norske Sprog end netop Grimms egne Sprogværker. Rigtignok har ikke Grimm tilraadet noget sligt; han har ikke engang optaget noget andet Norsk end det gamle Norske i sin Oversigt over Sprogene, og for tyve eller tredive Aar siden var der heller ikke nogen tilstrækkelig Adgang dertil. Men ved sin Sammenstilling af alle germaniske Sprog har han alligevel grundigt og udførligt vist, hvilke Sprog der have den fortrinligste Udvikling i Formerne og den største Tilnærmelse til den germaniske Grundform, ligesaa ogsaa hvilken høi Rang det gamle norske Maal indtager i denne Sprogrække, ei alene ved sine Bøningsformer, hvoraf nogle nu ere forældede, men ogsaa ved sin Lydstilling og Orddannelse, som endnu i de fleste Dele er bevaret i frisk og levende Tilstand her i Landet. At vi her have for os noget, som har et stort Værd, og er alt for godt til at bortbyttes, vil saaledes tydelig vise sig i Grimms egne Værker, uagtet han ikke selv har sagt eller tilsigtet noget saadant.

At ovennævnte Brev er her blevet anset som en Nyhed og saaledes optaget i Bladene, kan godt forklares deraf, at Grimms Skrifter ere lidet bekjendte her i Landet og dessuden meget drøje at gjennemlæse. Den Tanke, som gaar igjennem Brevet, er imidlertid ikke saa ganske ny; den findes ogsaa fremsat i Grimms "Geschichte der deutschen Sprache" fra 1848; og et Sted i denne Bog er saa mærkeligt, at det fortjener at blive bekjendt i Forbindelse med det omtalte Brev. Det heder nemlig, Side 837 (i et senere Aftryk, S. 580):

"Det er altsaa kun fem germaniske Sprog, som have holdt sig oppe indtil nu: det høitydske, nederlandske, engelske, svenske og danske, hvis fremtidige Skjæbne man ikke tør forudsige, men kun ane. Saavel i Folkeslagene selv som i de Sprog, de tale, aabenbarer der sig en uundvigelig Tiltrækningskraft til Tyngdepunktet, og en levende vaagnet Længsel efter en fastere Forening af alle forbundne Stammer vil ikke

ophøre. En Overgang af Nederlænderne til det høitydske Sprog, og af Danerne til det svenske, holder jeg saavel for sandsynlig i de næste Aarhundreder, som for gavnlig for alle germaniske Folkeslag; og jeg tror, at denne Overgang blev forberedet ved Belgiens Adskillelse fra Holland og Norges Adskillelse fra Danmark. Det er indlysende, at det maa være Hollænderne kjærere at blive tyske end franske, og at de Danske ville heller blive svenske end tyske. Dessuden fortjener ogsaa det Sprog, som tilhører Bjergene og Høiderne, at seire over det, som tilhører den flade Slette. Men da vil det ikke udeblive, at saasnart Sjælland ikke længere indeholder en nordisk Hovedstad, ville ogsaa Jyderne vende tilbage til deres naturlige Forbindelse med Tydskland, en Forbindelse, som stemmer med Oldtiden og er retfærdiggjort ved de tydelige Spor av det sachsiske Sprog, som findes iblandt dem".

Saavidt Grimm. Man seer altsaa, at han i Grunden slet ikke holder med nogen af os, men har visse egne Tanker, som ingen af os rigtig kan gaa ind paa. Vi bøie os i Ærbødighed for Grimm, saa længe han dømmer som Videnskabsmand efter foreliggende Kjendsgjerninger, men Tilfældet er ikke ganske det samme, naar han kun dømmer efter dunkle Forestillinger, efter personligt Ønske eller Tykke. Vi ønske, at det danske Sprog maa blive herskende til evig Tid i Danmark; men vi ønske ikke alle, at det maa herske ligesaa længe i Norge. Og da det ikke er rimeligt, at Danskerne skulde opgive sit Sprog og tage det svenske i Stedet, saa vil der altsaa ikke blive nogen nordisk Eenhed i Sproget, og det vil kanske endog falde lettere at faa tre Sprog i Stedet for et. En saadan Tredeling, som netop svarer til det gamle naturlige Forhold, kunde maaske falde ubeleiligt for enkelte Personer, men efter alt hvad vi skjonne, vilde den netop være den heldigste for Folkene, for Landenes Almue. Og Folkenes Fordeel var dog egentlig det, som her skulde være det vigtigste Hensyn.

Dette maa da for denne Gang være nok. Det er ellers besynderligt, at Folk ville gjøre saa megen Larm imod en Sag, som efter deres egen Mening staar paa saa svage Fødder, og at de skulle forsøge saa mange Kunster baade med Spot og med Alvor for at ødelægge noget, som efter deres eget Sigende skulde være ødelagt før. For Øieblikket kan dog ingen Forfatter have nogen Uleilighed af denne Sag, da det naturligviis maa staa ham frit for at skrive sit tilvante Sprog, saa længe som han lever. Siden vil det rigtignok opvoxe en ny Slægt; men hvad denne vil gjøre, faar den selv forsvare.

Gjerdåker med Robert Burns-umsetjing

*Robert Burns:
DIKT OG SONGAR I UTVÅL
I norsk umdikting og med føreord
av Johannes Gjerdåker
Samlaget 1996*

Den skotske diktaren Robert Burns (1759-1796) er langt ifrå ukjend hjå oss, men truleg visste ikkje mange at fødselsdagen hans 25. januar er Skottlands nasjonaldag. Burns er dessutan Skottlands største diktar, og han er den diktaren frå Dei britiske øyane som er vidast og best kjend utanfor øyane, då etter Shakespeare. Dette les me i den vidfemnande og gode innføringi som Johannes Gjerdåker hev skrive um diktaren og diki. Han hev arbeidde med Burns i mange år.

Robert Burns døydde 100 år fyre Ivar Aasen. Han hev vore jamført med Aasen, noko som ikkje er urimeleg. Nærskylde Aasen-dikt er dei målførefarga visone, som Sunnmørsvisone, men skyldskapen gjeng lenger. Det hev noko med tilhøyrsla å gjera, og med tema og utgangspunkt. Burns var, til liks med Aasen, bondeson. Han var heile livet knytt til dei skotske heimbygdene og det bygdefolket han var runnen av. Som Aasen nekta han å slå inn på klatrarvegen uppetter, og um han tidvis kom til å ferdast i "høgre" sirklar, heldt han på bondebyrgskapen, bondesjølvstendet og rotfestet sitt. Han var ein usvikleg talsmann for skotsk mål og fridom.

I ein annan samanheng må det segjast at Burns var noko ulik Aasen. Burns fall ustanskeleg i stor elsk til kvinner, og då han gifta seg med Jean Armour, hadde dei alt two par twillingar. Det utdrygde ekteskapet hadde elles foreldri

til Jean noko av skuldi for. Dei var på fyrsten imot at dotter deira skulde gifta seg med Robert Burns, kanskje skynleg sidan kavaleren fekk barn med ei onnorrjenta ved same tider som han fekk twillingar med Jean. Robert Burns døydde berre 37 år, av giktfeber etter lange ferder på hesterygen gjennom fleire år; han arbeidde med tollinnkrevjing.

Hartvig Kiran og Olav Nygard hev tidlegare sett um Burns-dikt, men samlingi til Gjerdåker er den største til no på norsk, med vél 60 dikt. Burns-diki er dikt som kann syngjast, det er *songar*, slik Aasen òg kalla diki sine for songar eller visor. Eit serkjenne er at dei fortel um det røyndelege og handfaste, dei vert ikkje burte i øvre skylag, men held seg nær jordi. Eit anna serkjenne - i alle høve etter dette utvalet - er at mange dikt hev eit forteljande innslag. Her er, rimeleg nok for Skottlands nasjonaldiktar, talrike nasjonale dikt, gjerne med sogedåm. Og ikkje uventa er her mange dikt um kjær-

leik og erotikk. Og humor, gjerne blodfull og sprelsk. Til gleda for mange hev boki ein bok med notar, millom anna til dei kjende *Auld Lang syne* ("Skal gamal kjennskap vera gløymd"), og *Green Sleeves* ("Grøne erme"). Det sistnemnde diktet - eller visa - er stutt, og Gjerdåkers umsetjing lyder:

*Grøne erme og tartan-ty
søv ho i, vårnatta, bleik under sky;
hjå henne er me til morgen-gry
fela mi og eg i saman.*

*Er det der som klår-elva renn
eller der som ein kvit-klunger stend,
vekkja henne til dag skal enn
fela mi og eg i saman.*

Eg kjenner lite og inkje til originaltekstene, og slær berre fast at umdiktingane er gode. Eit lite serhendes kompromiss med rimet lyt godtakast. Frygdefullt er det at Gjerdåker grip til friskare norsk enn skulemålet - som *helvit-angest, smidje, snjo, myrk* m.m. Tekstene taper so sant ikkje på dette! Dei fær meir kraft og saft og haddeolt meir!

Samlaget hev sendt ut ei fin Burns-bok, og Johannes Gjerdåker er meister for umdiktingar som vert til hugnad for mange i lange tider.

Jostein Krokvik

ROBERT
BURNS

Dikt
og
songar
i
utval

Varsam tysk målumbot

Nytt om nynorsk fortel etter Die Welt at tyskarane tenkjer prøva med ei ørliti rettskrivingsumbot. Dei vil minka kommareglane frå 52 til 9, forenkla skrivemåten for nokre lånord, og taka ut det eldgamle teiknet for dubbel s etter stutt vokal, eit typografisk teikn tyskarane, so vidt kjent, er åleine um.

Tyskarane hev halde på skrivemåtane sine i snart 100 år; i 1901 var det eit hårfint lite brigde. Det påtenkte hårfine brigdet no, til dels berre typografisk, hev skapa storm i Tyskland, der 70 prosent av folket segjer nei. So sterke er reaksjonane der, endå tyskarane aldri hev vore plaga med ein klick som ustanskeleg hev brukta skriftmålet til personleg leikety. Med katastrofale fylgjar for nynorsken.

Den tyske motstormen bør ikkje forundra nordmenn. Ivar Aasen var imot målfikling i utrengsmål, for umeppone råka sterkest folk flest.

Til høgtlesing, og ikkje berre åt born:

Revskvelpen

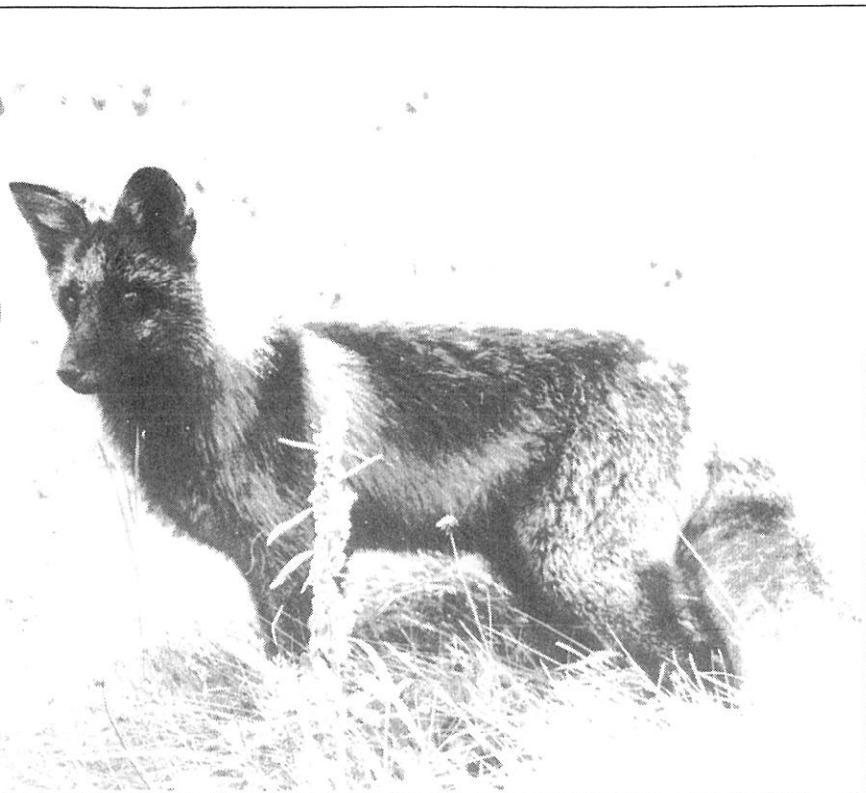
Av Arne Horge

Det var ei av desse stutte midsumarnætene når soli berre so svintast er burte og ein mjuk skugge sveipar jordi inn, berre so vidt nok til at gullbostanelegg auga att og fær seg ein grøn blund i engi. - Då vart det med eitt slik ill-gøyning på hunden nede på låven. Under det vide låvetaket voks göyingi til steinharde ljodar som flaug i ein jamn straum radt inn gjennom det opne hekteglaset i sengjeromet åt kjerringi og meg. Det bar ikkje til å sova. Me laut stande upp og blistre hunden inn.

Um morgonen før hunden ned på låven att, og same leiken tok til på nyt. No gjekk me etter for å sjå. Det var ein liten revskvelp som låg livende redd innum reidskap og grindar og hesjatrådvindor, på golvet låg han, klemd mot utveggen. Og der låg han. Me kunde kike ned på honom. Han såg frisk og fin ut og var rein i revspelsen sin, såg me. Hunden stengde me inn i fjøset til so lengje, og me rydja veg åt revskvelpen til å ryme ut i. Men han fluttet seg berre lenger undan til attum det gamle treskjeverket. Rett som det var gav han frå seg stutte låge ljodar, og me sette ei grind attum dørropningen inn på låven for at hunden ikkje meire skulde plaga honom.

Det vart ein heit dag. Eg tenkte på den vesle reven som låg klemd mot ein solbaka bordvegg utan ein vatsdrope til å væte halssen med, og heile tidi med redsla bankande i hjarta. Kanhende vilde han ikkje tolle heten i revspelsen sin, tenkte eg. Difor sette eg i gang vifta som blæs luft på høyturka for å svala reven. Og dagen gjekk med viftedur, og då kvelden kom og vifta var slegen av og me gjekk og la oss, då lét me hunden vera på kjøkenet. Og i den ljose sumarnotti våga revskvelpen seg fram, og då han korkje såg menneskje eller hundar og alt var stilt, torde han stiltra seg fram til låvedøri, og so la han til sprangs mot skogen so rova ho riste.

Me tala um at denne her revskvelpen vilde me nok aldri få sjå noko meir til etter den medfarten han hadde fenge hjå oss. Men der tok me i miss. Fleire gonger utetter sumaren kunde me sjå atti hovudet hans. Han brukte jamnast sita mot skogkanten attast på haugen med dei gamle hustuftene og lyfte seg opp på bakføtene og gissee på oss. Han vilde veta kva me var for nokre forunderlege skapningar.

Hylling og helsing frå Hålogaland ved landsfeiringa i jubileumsåret 1996
for språkmeisteren Ivar Aasen

Ivar Aasen

(Tone: "No livnar det i lundar")

Det er eit namn som lyser
i hundre år om land -
eit livsverk òg det hyser
eit storverk og ein mann.

Han såg i fedragrunnen
låg ord og tonar göymd
som klang i folkemunnen
om mykje alt var gløynd.

Vårt fedramål han løfta
til heider for vårt folk
i vitskap, gransking drøfta
og vart vår fremste tolk.

Det verket som han gjorde
profeten av i dag -
hans språkverk er det store
står tusen år ved lag.

No hundre år er runnen
med løftestong i famn -
djupt ned i hjartegrunden
står Aasens verk og namn.

No ser vi fram i tida
med tru og sigersmot -
men allstøtt må vi strida
så Aasens verk skyt rot. -

Det er vår største æra
kvar dag å rykkje opp
det framandord som tæra
det norske må på topp.

Og i vår gjerd og tale
må Åasens ånd og verk
vår sjel og ånd hugsvale
så vi står samd og sterke.

Edv. Ruud

Or Tuftekallen 16. januar 1996

Ei gamal leid

Av Sveinung Ones

Ei gamal leid
imillom fjord
og landet
langt i vest.
Eg for ho tidt
som gut,
me gjekk ein stubb
og rodde so
og sette segl um børen bar,
og drog til fots
ein mole til.

Dampen bles,
la åt kai, bakka ut
og tok oss med dei siste mil,
med båra slo og skyer dreiv

og dampen heiv
seg upp
og vende snuten
ende ned,
men heldt si leid
imillom brot og brim.

Me landa,
tøygde oss på tå og såg,
å jau, dei stod der
- folket vårt -
i høljeregn med kulingkast,
og aldri var eg tryggare
enn då.
Eg rette fram ei liti hand
og la ho i
ei sterke og stød.

Me klauv i berg
og rodde enn ein stubb,
og so
- du hendelse -
me tok til tuns.

Eg ser det klårt,
det stend i grått
d'er dette grå
av slikt eit slag
som skein og skin
i all min dag.

"Et no, bodn",
dei sa,
og aldri åt eg slik ein fisk
som der,
so kvit og fast og ny,
og saft
- å, slik ei sulig, salig saft
i kvar ein mole,
i kvart eit tygg.
Eg trur me låg
med høy i pute,
drøymde um den neste dag.
Husavatn, Storavatnet,
ut og henta torv til huse
kanskje láuga seg
um soli kunde sjå sitt snitt
å kvitta seg med skyene,
ogbrisn jaga skodda burt.
Og kanskje - kanskje
fara ut i færingen
med dorg og pilk
og finna mēd og draga upp
ein kasse full.
Og so
- ein annan dag -
å koma heim
med ryggjebør
å vera kar og sputta burti graset:
"Å jau, da vart ei lita koka tå da;
å du veit at feiefiskjen
e no nåke før seg sjøl,

- da e no feiefisk, da."

Det var?

Ja visst, og enno er
av handfast slag
å koma hit
og møta att
det same folk,
renningar på gamal stuv,
og kjenna fred
og vita visst at slik det
var,
det er *i dag*.
Her glimar ikkje gull,
men gullet finst
innunder hud og hår
og ervd
frå dei som for.

mål og makt

- * Mål og Makt er tidsskriftet åt Studentmållaget i Oslo
- * Mål og Makt er det leiande målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
- * Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr i 1995
- * Siste nummer utkome i 1995:

Torbjørn Grønvik: **Om Norsk Bibel 88 på nynorsk**

Magnar Kartveit: **Mål og makt i Norsk Bibel**

Hans Bringeland: **Salme 151**

Roger Dyrøy: **Nynorskbibelen - eit historisk oversyn**

Kjell Venås: **Talemålet, litteraturen og norma i nynorsk**

-
- Send meg M&M nr. 4/94 **Språk, identitet, nasjonalitet og EU**, 25,-
  - Send meg M&M nr. 1/95 **Steinar Schjøtt 150 år.**, 25,-
  - Send meg M&M nr. 2/95 **Økologi. Garborg og Kinck. Norge?**, 25,-
  - Send meg M&M nr. 3/95 **Det nynorske bibelmålet**, 25,-
  - Eg tingar M&M for 90 kr året.

NAMN: _____

ADRESSE: _____

POSTNR: _____ STAD: _____

Send åt: Mål og Makt, Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo

Tlf.: 22 36 40 43 Faks: 22 36 40 68

IvarAasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet arbeider for måldyrking og målreising. Sambandet krev fulle rettar for nynorsk i Noreg, og innanfor nynorsken krev me fulle rettar for i-målet som Ivar Aasen valde.

Sambandet tevlar ikkje med resten av norsk målrørsla, men hev ei ser gjerning i rørsla. I Sambandet kan både lag og einskilde mener vera med, og me ser gjerne at du er med både i mållag der du bur og beinveges i Sambandet. Skriv deg inn!

Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-.

Innmelding til kassastyrraren:
Ivar Aasen-sambandet v/Torolv Hustad
Elvenesvegen 10 C
5050 Nesttun
Postgiro 0814 20 27 209

Samnorskreaksjon og dialektogmatikk:

Støyter folk burt ifrå nynorsken

I det framifrå bladet *Gula Tidend* for 20. januar i år hev formannen i Vestlandske Mållag, Lars Bjarne Marøy, eit inngåande og kvast utspele, stort uppslege, imot sammorskkrigarar i og utanfor Språkleg Samling. Dogmatikken deira er steinstorkna. I Språkrådet hev dei stade sterkt; i skuleordlistene finn me t.d. ikkje dei tillatne i-formene under uppslagssordi, men vekkgøynde i eit tillegg som nær ingen les.

Same um sammorskkingane er fatalde og same um folk i meiningsmæling for lengst hev avvist sammorsk, tviheld dei på sammorskparagrafen for Norsk språkråd. På bokmålssida er dei stort sett nøytraliserete, men på nynorsk-sida klamrar dei seg til posisjonane sine og sender ut bokmåliserte lærebøker til dei som i neste umgang skal læra folk nynorsk!

Me tek med utdrag frå det Lars Bjarne Marøy skriv i *Gula*:

“Dersom me tek meiningsmælingi til Språkrådet for god fisk, må det vera paradoxalt at dei organiserte målfolki er for Noreg, medan andre målfolk ikkje er det i same grad. Det tyder at di meir folk lærer um nynorsk, di meir held dei på nynorsk. Det er kunnskapsløysa som held liv i sammorsk og Norge-tilhengjarane. Det vil segja at di meir sakleg argumentasjon for Noreg, di meir hev målfolket å vinna i kampen mot sammorskreaksjonen.

Det er nett dette at skriftbiletet i norsk-dansken skal påverka utformingi av

nynorsknormalen som er ei kjernesak for sume. Norsk språknemnd bygde opp um denne argumentasjonen i samband med målbrigdet i 1959. Skriftbiletet i nynorsk er ukjent, heitte det, so me må byggja på skriftbiletet i bokmål. Det er i alle fall det som vil ha framgang. Eit slikt syn er heilt øydeleggjande for nynorsk.”

...

“Den sokalla dialektlinia skal etter segjande vera so gagnleg for målrørsla. Men i dag vert denne strategien berre ei einaste stor meiningsløysa. Å segja at nynorsk skal vera talemålsnær er berre å uttrykkja ei angsnevrotisk haldning til alt språkstoffet i nynorsk. Striden mot Noreg er eit godt døme på sume av dei utslagi sammorsklinia gjev. Påstanden um at Noreg-formi fær folk til å skriva bokmål, viser berre kor hol heile sammorsk-ideologien er. Ein er so nevrotisk redd for å skilja seg ut at kvar nynorskform vert ei bør. Målrørsla kann ikkje byggja på eit slikt grunnlag.

Dialektlinia og argumentasjonen kring denne lina hev ikkje vore avgjerande for framtid og framgangen til målrørsla dei siste 25-30 åri. Den statlege nærings- og distriktpolitikken hev vore meir viktig. Den hev gjort det mogleg å utdana seg i eit nynorsk- og nynorskvenleg miljø serleg av di mange kommunar hev fenge nynorske gymnas. Det hev ført til at me hev fenge mange nynorske akademikarar. Dei hev mangla ei samlande nynorsk norm, og dei

aller fleste hev gripe til dialektlinia i manget av noko alternativ. Soleis er ikkje dialektlinia ei drivkraft til å vinna nye nynorskbrukarar. Ho er langt viktigare som ei grunngjeving for nynorsk for dei som alt nyttar nynorsk.

Høgnorsk, rettskrivingi frå 1917, er enno den mest samlande nynorsknormalen som gjev best utgangspunkt for eit nynorsk normalmål. Den tvilsame og taktiske meiningsmælingi som sammorsk-venene styd seg attum, er eit grovt misbruk av Norsk språkråd. Ein kann ikkje ha tiltru til eit Språkråd som kastar seg på tabloid-sjangeren. Neste gong kann dei spryrja kva folk meiner um sammorsk. Sist gong det var ei meiningsmæling på dette, vart det klårt og eintydig fleirtal mot sammorsk.”

60 år

Johannes Gjerdåker

Me høyrer at Johannes Gjerdåker vart 60 år 15. februar 1996. I dette bladet hev me, høveleg nok, med umtale av den fine Burns-umsetjingi til Gjerdåker (s. 10).

Gjerdåker driv det velvyrde Vestanbok Forlag på Voss, der m.a. fleire Aasen-bøker hev kome i nye upplag. Og han hev arbeidt med soga og skrive eigne bøker, soleis um eldre arbeidsliv i bygdene, og um Rallarvegen og Aaurlandsdalen saman med Tron Bach. Vestmannen sender lukkeynskjing på etterskot og ventar nye utspel frå Voss.

Høgnorskringen

Høgnorskringen er ein ring av korresponderande lagslemer som ynskjer å styrkja det nynorske skriftmålet i sitt “beste lag” (Aasen). I sjølvé høgnorsknamnet ligg eit program. Ringen er med i Ivar Aasen-sambandet. Årspengar kr 50,-.

Skriv til: Høgnorskringen
v/Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Postgiro 0803 4591343

DAG OG TID

Pilestredet 8
0180 OSLO

Telefon
22 33 00 97

Telefaks
22 41 42 10

Verdas einaste
riksavis på
nynorsk! Partipolitisk
ubunden vekeavis
med brei kultur-
dekking og fingeren i jorda.

90 år

Jørgen Tveiten, Hosanger, hev nett havt "stor dag", den 20. januar fylte han 90 år. Og det er radt utruleg, når ein veit at han var motstandsmann frå Noregs krig mot Tyskland, og at han i tri og eit halvt år var tukthusfange i Noreg og i Tyskland. Um motstandsrørsla og um si eigi fangetid hev han fortalt målende og godt i ei bok på 186 sider, ei bok med titelen "Fridom og fangenskap", som Hosanger Sogelag gav ut i 1995. Den boki gjev mykje av lokal krigssoga, og ho er onnorleis enn andre "krigsbøker" fordi det er med so mange brev som Jørgen Tveiten skreiv til kona si Kitty, og brev som ho sende til han gjennom dei mange fangeåri.

Jørgen Tveiten er fødd i Hosanger, og han høyrer til ei gåverik ætt der. Tveitenfolki hev gjenge i brodden både i næringsliv, organisasjonsliv og ålement kulturarbeid. Sjølv kom han i ung alder til Bergen, han arbeidde på kontoret til Gula Tidend, i forretningsdeildi. Men snart vart han tilsett i Vestlandske Kjøpelag der han var avdelingssjef. Han kom aktivt med i Bondeungdomslaget, der han var med både i styret i hovudlaget og i styret for leikarringen. Både han og kona Kitty vart seinare utnemnde til heiderslagsmenn i Bondeungdomslaget. I Vestmannalaget fann dei òg ein plass, og der er dei framleis med.

Svært tidleg i okkupasjonstida vart Jørgen Tveiten aktivt med i motstandsrørsla, saman med mange andre som gjorde sin

innsats. Nokre av dei nærmaste var hans eigen frende Magnus Tveiten, som då var forretningsførar i Gula Tidend, og Heming R. Skre som var redaksjonssekretær i bladet. Båe dei to miste livet i Tyskland. Jørgen Tveiten vart oppsøkt av Gestapo på kontoret i Vestlandske Kjøpelag 19. november 1941, han vart teken med til "Gestapo-huset" i Veiten, vart torturert og innsett. Og deretter vart det Ulven-upphald, fangetid i Oslo, og i april 1942 bar det i båt til Tyskland, til det velkjende Zuchthaus Füllsbützel.

I den anstalten kom eg reint tilfelleleg til å sjå han på gangen saman med nokre andre. Han merka at eg var der, og like etterpå fortalte han meg - gjennom veggen - nytt frå Noreg. Han sa stutt og klårt: "Lars Eskeland er død. Gustav Indrebø er død". Det var dødsmeldingar som vekte sorg - i ei tid som også elles var nok merkt av sorg.

For Jørgen Tveiten varde fangetidi til sumaren 1945, då kom han heim att med greiv Folke Bernadottes "kvite bussar". Og arbeidsstaden hans i Vestlandske Kjøpelag stod open for han. I pensjoniståri hev han budd i Hosanger, og lenge arbeidde han på kontoret i Ola Tveiten Trikotasjefabrikk, verksemdi som far hans hadde grunnlagt.

Og so er han spelemann, han var med då dei skipa Hosanger Spelemannslag og er aktiv der. Likeins i Hosanger Sogelag.

Ludv. Jerdal

Nytt høgnorsk målungsdomslag

Lars Bjarne Marøy fortel at det er skipa eit høgnorsk studentmållag i Bergen. Skiparane er målungdomar som vil halda i hevd den klassiske nynorsken på Aasens grunnlag. Laget hev det originale namnet *Prikken over i-en*, og siktat ikkje på å koma i tevlingstilhøve til det gamle studentmållaget. Tvert um. Lagslemene er med både stader. Fyrste formann er Bjørn Tormod Ringdal frå Hellesylt på Sunnmøre.

Aasen-utstelling på sigersferd

Ivar Aasen-året 1996 hev skipa til ei vandreutstilling - "Ivar Aasen - mannen og verket" - med tilbod til heradi i landet. Etterspurnaden vart ofseleg, og jamvel um utstillingstilfanget no er utvida til seks utgåvor, stend mange på uthygge ventelisteplass for å få utstillingi.

So vidt me ser, skal utstillingi innum alle fylke, til 100-150 stader - skular, bibliotek og kulturlokale. Utstellingsopningi 1. mars - 10. mars vert markera i Volda, Sarpsborg, på Ringerike, i Ål, på Lesja og på Lamberseter.

Nynorsktag i Telemark

Nils-Aksel Mjøs gjer oss merksame på at two skulekrinsar i Drangedal i Telemark hev valt bokmål med knapt fleirtal. Dette etter ei melding i Vårt Land.

Vestmannen meiner at so lenge sokalla nynorskfolk på makkplass driv og skifter ut hevdsterke nynorskord og nynorskformer med bokmålsord og bokmålsformer - Noreg/Norge er berre eitt døme millom mange, rett nok eit målende døme - so er det ein himmelblå utopi å tru på varande framgang for målet i skulen.

Skogindustri er viktig for estlendingane

Uppgåvor frå Estlands Bank for august i fjor syner eit handelsunderskot med utlandet som var det lågaste sidan februar. Grunnen til at underskotet i august gjekk ned til 457 millionar estiske kroner (= 254 millionar norske), var at utførsla frå Estland denne månaden auka med 46%, medan innførsla berre la på seg skarve 2%.

Det var auka utførsle for alle dei store varegruppene med undantak av matvaror. Finland kjøpte for 84% meir i estiske varor i august, Danmark for 70% meir, auken til Tyskland, Latvia og Litauen var kring 40%, medan auken til Russland vart smålåtne 14%. Auka sal av timber og trelast, motorkøyretøy og medisinsk utstyr var hovudgrunnen til betre jamvekt i estisk handel.

Tali frå Estlands Bank for august 1995 fortel vidare at innførsla av varor til Estland i større mun kom frå Samlandsstatane, Storbritannia og Sverige i denne månaden.

Arne Horge

HIV UT BOKMÅLET!

Det er kva Norsk Målungsdom (NMU) meiner me skal gjera i dette landet.

Korleis me skal gjera dette kan DU lesa om i meldingsbladet åt NMU - EG.

EG kjem ut med seks nummer i året, og det kostar berre 120 kroner for ei årstinging. (Medlemer i NMU får bladet gratis)

TING EG OG LES UM: grunnlaget for målreisingi, organisasjonsstoff, nasjonale spørsmål i andre land, målbruk og normaltalemål, friske ordskifte, og mykje meir for målinteresserte!

JA, eg vil tinga EG

Namn:

Adresse:

Poststad:

Send åt: Norsk Målungsdom, Nordahl Bruns gate 22, 0165 Oslo, tlf: 22 36 40 43, Faks: 22 36 40 68

Garm d.y.:

Um å orsaka seg

Det er unekteleg so at målet gjenom den lange tidi stundom brigdar seg. Ikkje alltid. Um det brigdar seg mykje eller lite, det skifter. Og den lange tidi må vera *sers* lang, ja, rekneleg i tusundår.

Når du råkar eit ord som er brukta på uvanleg - eller "urett" - måte, er det best å tenkja seg um fyrr noko vert sagt. Er ein ny bruksmåte for ordet på veg? Ein ny sving på tydingi? Slikt hender. Men ein uvanleg bruksmåte kann koma av at ordet er noko uvanleg for brukaren, um ikkje reint ukjent. Misbruket kjem av mistyding.

Einskilde hev brukta ordet *orsaka* på ei vis som smakar andre mindre vél. Ordet hev vorte brukta utan objekt (intransitivt) i tyding "segja seg leid for", "beklaga", "orsaka seg", "unnskylda seg". For mange skurrar dette; det liknar ein skriveglepp. Ein stad såg me at bladstyret i eit språkleg godt blad "orsakar", der meinangi var at "bladstyret orsakar seg" eller "bladstyret bed um orsaking" eller "bladstyret segjer seg leid".

Me hev rádspurt ei rad med kjentfolk - Aasen, Alf Torp, Steinar Schjøtt og andre slike fagnamenn - og me finn allstad trantivt bruk, med objekt. Dersom, for å halda oss til dømet ovanfor, "bladstyret orsakar", so er dette meiningslaust eller det ligg under at bladstyret orsakar eller tilgjev nokon, i dette høvet må det vera *seg sjølv*. Etter hopehenget er ikkje dét meinangi. Me kann derimot *orsaka einkvan* eller *eiktvart*, og *einkvan* kann *orsaka seg*, det er greidt og rett.

No finst det, sant nok, stundom ei syrgeleg ihopblanding av transitive og intransitive gjerningsord, av gjerningsord som *skal* og *ikkje skal* ha objekt. Bergensarane er, etter som ordet gjeng, i so måte eit serbisk, med di dei ideleg skal *liggja i omen* og *setja i stova* og slikt noko. Men ordet "orsaka" bør få vera i fred og brukast etter reglane, korso, same kor bergensarane no ballar andre ord i hop. Ihopballingi gjer målet fatigare på avskyggjingar og mindre presist.

Ein serskild vanske med *orsaka* er at ordet hev two tydingar. I den eine hev skulemålet i dag skriftformi årsak(i), og tydingi er "grunn(en)". Denne ordformi kom etter Torp frå millomnedertysk, men so tidleg at ordet hev gamalnorsk form "órsok". Den andre tydingi, "unnskylda" er etter Torp "ekte nordisk", og det er den tydingi som ovanfor er umskrivi. På svensk heiter det "ursäkta".

Nye bøker 1995

Jostein Krokvik: Norskrøtt skriftmåls store fall. Gründig utgreiding um det nynorske atterslaget i etterkrigstidi. Solid dokumentasjon og stor polemisk kraft. Hefta kr 130,-.

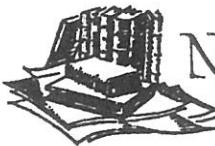
Halldor O. Opedal: Hardingar på sjøen. Ferdsla i fjordane og langs kysten. Ei av dei mest umtykte bøkene til Opedal. Kom i 1958, no i nyprint. Etterspurde lenge. Kr 290,-.

Ivar Aasen: Målsamlingar frå Bergens stift ved Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. Aasen-manuskript um målet i Sogn, Nordhordland, Voss, Hardanger og Sunnhordland. Med upplysande tillegg og ei ordbok. Ei samling med lesarappell. Kr. 230,-.

Severin Eskeland: Framandordbok. Fyrste og einaste nynorske framandordboki skreiv Eskeland i 1919. No i fotografisk utgåva. Ynskjebok for alle målfolk! 75 sidor. I band kr 115,-.

* * *

Eldre Halldor O. Opedal bøker til rimeleg pris: Turistferdsla i Hardanger før bilen kom. Med sersynte foto. 136 sidor. 1980. I band kr 84,-
I skuggen av Hardangerjøkulen. Simadalen og Sysendalen. Sersynte foto. 191 sidor. 1981. I band kr 96,-
Makter og menneske XII. Folkeminne ifrå Hardanger. 198 sidor. 1984. Hefta kr 100,-
Makter og menneske XIII. Folkeminne ifrå Hardanger. 172 sidor. 1985. Hefta kr 100,-
Makter og menneske XIV. Folkeminne ifrå Hardanger. 189 sidor. 1985. Hefta kr 100,-
Makter og menneske XV. Folkeminne ifrå Hardanger. 212 sidor. 1986. Hefta kr 140,-
Makter og menneske XVI. Folkeminne ifrå Hardanger. 174 sidor. 1987. Hefta kr 130,-
Makter og menneske XVII. Folkeminne ifrå Hardanger. 176 sidor. 1988. Hefta kr 130,-

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684

5001 Bergen

Telefon 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56

Postgiro 0809 3918844

ISSN 0800-8647

B-BLAD

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Høgnorsk

Bruk av ordet *høgnorsk* hev vore sterkt aukande i nokre år, og er det vedvarande. Dei aller fleste - 95 prosent eller derikring, tippar me - legg ei positiv tyding i ordet og brukar det nett av den grunn. No i samband med Noreg/Norge-ordskiftet hev ordet vorte bruka i Oslo-blad og fjernsyn av einskilde som ikkje reknar seg for høgnorskfolk. Tydeleg er det at ikkje alle hev klårt fyre seg kva som ligg i ordet.

Me gjeng ikkje nøgje inn på umgrepsfesting, soga og klårgjering her, dette er ein lettstubb som held seg til kvardagsbruk for kvarmann. Men med den mest einfelde bruksmåten tyder høgnorsk berre eit standardmål, eit landsdekkjande normalmål, det vil segja Ivar Aasens sammennar for det norskrøtte tilfanget i målføri. Men dei fleste med positivt syn på nemningi, legg noko meir i *høgnorsk*. Det same gjorde Aasen med sin sammennar, han tala um målføri i sitt "beste lag". I dette ligg at høgnorsken skal vera eit mynstergodt mål, eit språkleg ideal for målføri. På liknande måte verkar alle standardmål som femner um meir enn eitt talemålsavbrigde. Lars Bjarne Marøy skreiv nyleg at høgnorsken, rettskrivingi frå 1917, er enno den mest samlande nynorsknormalen som gjev best grunnlag for eit nynorsk normalmål.

Ein annen ting ved høgnorskordet er kanskje verdt å tenkja på: er sjølvare ordet høgnorsk eit betre namn med sterke dragingskraft enn landsmål og nynorsk? Namnet landsmål vart og vert mistolka, og namnet nynorsk er ei språkhistorisk nemning for målet som fylgte etter gamalnorsk og millomnorsk. Er høgnorsk meir tevleført andsynes bokmål og riksma? Vestmannen luftar spørsmålet, men me vil ikkje setja fram nokon freistnad på svar.

Vestmanna-marknad

Jon Norstog-bøker

Eg ynskjer kjøpa bøker av norsk-amerikanaren Jon Norstog.
*Arne Sunde, Neslia 73, 5470 Rosendal
 Tlf. 53 48 13 95*

Nynorsk framandordbok

Severin Eskeland: "Framandordbok", 75 sidor, første og einaste nynorske framandordboki, er å få i fotografisk utg.
Portofritt for kr 115,- frå Vestmannen, 6143 Fiskåbygd. Tlf. 70 02 14 29.

Nynorsk Salmebok

Norsk Ordbok ynskjer å kjøpa "Nynorsk Salmebok for kyrkja, heim og skule". Kyrkjeutgåva. Bjørgvin 1929.
Norsk Ordbok, Oslo. Tlf: 22 85 43 90

Sluttordet

Den som steller lekamen,
 steller sitt, men ikkje seg.
 Sokrates (469-399 f.Kr.)

**Stor Nok
 For De Fleste**

Lån og innskot?

SPØR OSS!

Kreditkassen gir deg ein total gjennomgang av din økonomi. Lån og innskot er viktige delar av familieøkonomien.

Våre løysingar er tilpassa din familiesituasjon

KREDITKASSEN

Distriktsbank Hordaland

Allehelgens gt. 2, 5016 Bergen - Telefon 55 21 86 00